

Leona Cilar Budler

Klavdija Čuček Trifkovič

CELOSTNA OCENA DUŠEVNEGA ZDRAVJA IN KLINIČNO ODLOČANJE V NAPREDNI ZDRAVSTVENI NEGI

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

Univerza v Mariboru

Fakulteta za zdravstvene vede

Celostna ocena duševnega zdravja in klinično odločanje v napredni zdravstveni negi

Avtorici

Leona Cilar Budler

Klavdija Čuček Trifkovič

Maj 2025

Naslov <i>Title</i>	Celostna ocena duševnega zdravja in klinično odločanje v napredni zdravstveni negi <i>Holistic Mental Health Assessment and Clinical Decision-Making in Advanced Nursing Care</i>
Avtorici <i>Authors</i>	Leona Cilar Budler (Univerza v Mariboru, Fakulteta za zdravstvene vede) Klavdija Čuček Trifkovič (Univerza v Mariboru, Fakulteta za zdravstvene vede)
Recenzija <i>Review</i>	Branko Bregar (Nacionalni inštitut za javno zdravje Republike Slovenije) Anja Plemenitaš Ilješ (Univerzitetni klinični center Maribor)
Lektoriranje <i>Language editing</i>	Tadeja Rožman Bogovac (Univerza v Mariboru, Fakulteta za zdravstvene vede)
Tehnični urednik <i>Technical editor</i>	Jan Perša (Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba)
Oblikovanje ovitka <i>Cover designer</i>	Jan Perša (Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba)
Grafične priloge <i>Graphic material</i>	Vsi viri so lastni. Če ni navedeno drugače. Cilar Budler, Čuček Trifkovič (avtorici), 2025
Grafika na ovitku <i>Cover graphics</i>	Man, Fire, Flame, avtor: andsproject, pixabay.com, 2022
Založnik <i>Published by</i>	Univerza v Mariboru Univerzitetna založba Slomškovo trg 15, 2000 Maribor, Slovenija https://press.um.si , zalozba@um.si
Izdajatelj <i>Issued by</i>	Univerza v Mariboru Fakulteta za zdravstvene vede Žitna ulica 15, 2000 Maribor, Slovenija https://fzv.um.si , fzv@um.si
Izdaja <i>Edition</i>	Prva izdaja
Tisk <i>Printed by</i>	Tisk Žnidarič d.o.o. Kranj, Slovenija
Naklada <i>Circulation</i>	300 izvodov
Dostopno na <i>Available at</i>	http://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/969
Izdano <i>Published at</i>	Maribor, maj 2025

© Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba

/ University of Maribor, University Press

Vse pravice pridržane. Brez pisnega dovoljenja založnika je prepovedano reproduciranje, distribuiranje, predelava ali druga uporaba tega dela ali njegovih delov v kakršnemkoli obsegu ali postopku, vključno s fotokopiranjem, tiskanjem ali shranjevanjem v elektronski obliki. / *All rights reserved. No part of this book may be reprinted or reproduced or utilized in any form or by any electronic, mechanical, or other means, now known or hereafter invented, including photocopying and recording, or in any information storage or retrieval system, without permission in writing from the publisher.*

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Univerzitetna knjižnica Maribor

616.89:616.083(075.8)(0.034.2)

CILAR Budler, Leona

Celostna ocena duševnega zdravja in klinično odločanje v napredni zdravstveni negi [Elektronski vir] / avtorici Leona Cilar Budler, Klavdija Čuček Trifkovič. - E-publikacija. - Maribor : Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba, 2025

Način dostopa (URL): <https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/969>

ISBN 978-961-286-989-2 (Pdf)

doi: 10.18690/um.fzv.2.2025

COBISS.SI-ID 235621379

ISBN 978-961-286-989-2 (pdf)

DOI <https://doi.org/10.18690/um.fzv.2.2025>

Cena
Price 15,00 EUR

Odgovorna oseba založnika prof. dr. Zdravko Kačič,
For publisher rektor Univerze v Mariboru

Citiranje Cilar Budler, L., Čuček Trifkovič, K. (2025). *Celostna ocena duševnega zdravja in klinično odločanje v napredni zdravstveni negi*. Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba. doi: 10.18690/um.fzv.2.2025
Attribution

Kazalo

Predgovor.....	1
Poglavje 1: Ocena duševnega zdravja	3
1.1 Negovalna anamneza	6
1.2 Ocena osebnosti posameznika	9
1.3 Ocena trenutnega socialnega položaja	9
1.4 Ocena duševnega stanja.....	10
1.5 Telesni pregled	20
1.6 Postavitev specifične diagnoze in diferencialne diagnoze	22
1.7 Količinska opredelitev resnosti motnje	23
1.8 Prepoznavanje kakršnega koli posebnega tveganja za osebo ali druge	23
1.9 Organiziranje posebnih testov ali preiskav	25
Poglavje 2: Ocena duševnega zdravja s pomočjo orodij	27
Test pozornosti D2	28
Celoviti test duševnega sledenja.....	29
Reyev test prerisovanja kompleksne figure s prepoznavanjem	30
Kalifornijski test verbalnega učenja.....	31
Test londonskega stolpa	31
Ocenjevanje pozornosti s testno baterijo (čuječnost, deljena pozornost, selektivna pozornost, vzdrževana pozornost, fleksibilnost)	32
Wechslerjeva lestvica inteligentnosti za odrasle	33
Vedenjska lestvica za oceno izvršilnih funkcij	34
Wisconski test razvrščanja kartic	35
Test verbalne fluentnosti.....	36
Delis-Kaplanov test izvršilnih funkcij.....	37
Baterija za nevropsihološko ocenjevanje, modul Pozornost	38
Ponovljiva baterija za oceno nevropsihološkega statusa	38
Beckov vprašalnik depresivnosti (BDI-II ali BDI-kratka oblika)	39
Beckova lestvica anksioznosti	40
Minnesotski multifazični osebnostni vprašalnik	41
Millonov večosni klinični osebnostni vprašalnik	42
Rorschachov psihodiagnostični preizkus	42
Vprašalnik za oceno osebnosti.....	43
Freiburški osebnostni vprašalnik	45
Risba drevesa	46
Likovni test Benderjeve	47

Vprašalnik o spoprijemanju s problemi.....	47
Kratek preizkus spoznavnih sposobnosti	48
Kognitivni triažni preizkus Addenbrooke.....	49
Kratek preizkus kognitivnih sposobnosti	50
Ravenove standardne progresivne matrice	51
Stroopov barvno-besedni test	52
Funkcionalna analiza oskrbovalnih okolij.....	53
Tveganje na podlagi anamneze	54
Tveganje za spolno nasilje	55
Priročnik za oceno tveganja za nasilje	57
Beckova lestvica brezupnosti	58
Lestvica samomorilnih namer	59
Minnesotski večfazni popis osebnosti	60
Poglavje 3: Ocena duševnega zdravja otrok in mladostnikov	63
Uporaba psihoaktivnih snovi	63
Raziskovanje šolskega vzdušja	64
Depresija in druge motnje razpoloženja.....	65
Orodje za ocenjevanje otroške depresije.....	65
Lestvica depresije za otroke.....	66
Lestvica za ocenitev manije	67
Vprašalnik o zdravju oseb-9	68
Pediatrični seznam simptomov	70
Prenovljena lestvica anksioznosti in depresije pri otrocih.....	71
Vprašalnik o močeh in težavah	72
Ocena tveganja učencev	74
Vanderbiltska diagnostična ocenjevalna lestvica simptomov motnje pomanjkanja pozornosti in hiperaktivnosti	75
Kratek seznam težav	76
Šolska klima (vzdušje).....	78
Pogoji za učenje	78
Delawarska študija o šolskem vzdušju.....	78
Študija Ministrstva za izobraževanje o vzdušju v šoli	79
Ocena šolskega akademskega optimizma.....	79
Instrument za merjenje šolskega vzdušja	81
Notranji in zunanji vzorci vedenja	82
Lestvica za presejanje tveganja pri učencih za internalizirane in eksternalizirane vedenjske težave.....	82
Sistematično presejanje vedenjskih motenj.....	83
Veščine prilagajanja	84
Presejalni sistem ugotavljanja vedenjskih in čustvenih težav.....	84
Osebna odpornost.....	85
Lestvica odpornosti za otroke in mladostnike	85
Emocionalni in socialni razvoj	86
Devereuxova ocena moči učencev	86
Inventar čustvene kvocientne ocene: različica za mlade	87
Profil razpoloženj	88
Orodje za oceno družinskih razmer.....	89

Zadovoljstvo z življenjem	90
Lestvica zadovoljstva z življenjem študentov	90
Osebnost in psihopatologija	91
Lestvica odpornosti za odrasle	91
Lestvica motenj jeze	92
Avtizem	92
Seznam za oceno zdravstvene obravnave avtizma	92
Prehranjevanje	93
Test prehranjevalnih navad	93
Poglavje 4: Klinično odločanje v zdravstveni negi na področju duševnega zdravja in psihiatrije	95
Literatura	99
Priporočeno branje	101

Predgovor

Visokošolski učbenik *Celostna ocena duševnega zdravja in klinično odločanje v napredni zdravstveni negi* obravnava ključne vidike ocenjevanja duševnega zdravja in proces kliničnega odločanja v zdravstveni negi. Z uporabo strukturiranih metod, standardiziranih orodij in interdisciplinarnega pristopa obravnava specifične skupine oseb s težavami v duševnem zdravju, vključno z otroki in mladostniki, ter ponuja smernice za napredno zdravstveno nego. Omogoča boljše razumevanje kompleksnosti duševnega blagostanja pacientov in kompetenc zdravstvenih delavcev pri prepoznavanju, ocenjevanju in intervencijah v obravnavi duševnega zdravja ter podpira proces kliničnega odločanja. Skozi celostni pristop se povezujejo različni vidiki ocene duševnega zdravja, kliničnega odločanja ter vloge medicinskih sester v napredni praksi zdravstvene nege.

Publikacija je namenjena strokovnjakom v zdravstveni negi, ki želijo poglobiti svoje znanje in razviti celostni pristop k duševnemu zdravju pacientov ter jim pomaga pri sprejemanju strokovnih odločitev in krepitevi kompetenčnega okvirja na področju duševnega zdravja.

Poglavje 1

Ocena duševnega zdravja

Svetovna zdravstvena organizacija¹ (SZO, 2022) opredeljuje duševno zdravje kot stanje dobrega duševnega počutja/blagostanja², v katerem posameznik uresničuje svoje sposobnosti, se spoprijema z običajnimi življenjskimi stresi, dela produktivno in plodno ter prispeva k svoji skupnosti. Ta definicija ne poudarja le odsotnosti duševnih motenj, ampak tudi prisotnosti pozitivnih dejavnikov, ki prispevajo k posameznikovemu duševnemu blagostanju, medtem ko Ameriško psihiatrično združenje³ (APA, 2013) ne podaja ene same definicije duševnega zdravja, ampak se bolj osredotoča na klasifikacijo in diagnozo duševnih motenj. APA duševno zdravje opredeljuje kot osnovo za oblikovanje, prepoznavanje in diferenciacijo čustev, za razvoj mišljenja, komunikacijo, učenje, odpornost in samopodobo. Duševno zdravje je ključno tudi za vzpostavitev odnosov, osebno in čustveno blagostanje ter prispevanje k skupnosti ali družbi. Na podlagi tega APA poudarja, da duševno zdravje vključuje čustveno, psihološko in socialno blagostanje ter vpliva na to, kako ljudje razmišljajo, čutijo in delujejo. Poudarek dajejo oceni in zdravljenju duševnih motenj za spodbujanje boljšega duševnega zdravja. Duševno zdravje tako zajema splošno dobro počutje, učinkovito spoprijemanje z življenjskimi izzivi ter

¹ World Health Organization – WHO.

² Mental well-being – MWB.

³ American Psychiatric Association – APA.

sposobnost delovanja v družbi in ni le odsotnost duševne bolezni, ampak vključuje tudi pozitivne psihološke lastnosti in socialno delovanje.

Za boljše razumevanje posameznikovega stanja se opravi ocena duševnega zdravja. Medicinska sestra mora imeti ustrezno znanje za izvedbo ocene duševnega zdravja. Pri tem lahko uporablja različna orodja ali tehnike, kot so intervjuji, opazovanja, merilne lestvice in drugi pripomočki (Wright & McKeown, 2018). Ocena duševnega zdravja se od ocene telesnega zdravja razlikuje po tem, da: (1) je zbiranje anamneze pogosto daljše in zahteva razumevanje edinstvenega ozadja in okolja vsake osebe; (2) se opravi pregled duševnega stanja⁴; in (3) ocena je lahko sama po sebi terapevtska.

Celostna ocena duševnega stanja se izvede skupaj s člani interdisciplinarnega zdravstvenega tima in posameznikom ter vključuje:

- trenutne in pretekle težave z duševnim zdravjem (vključno s heteroanamnezo, ki pomeni informacije, pridobljene od neformalnega oskrbovalca⁵),
- trenutne in pretekle postopke za odpravljanje težav v duševnem zdravju (vključno z rezultati, neželenimi učinki in stranskimi učinki),
- osebne, družinske in družbene okoliščine,
- želje in potrebe posameznika,
- telesne zdravstvene težave,
- delovanje v vsakdanjih življenjskih aktivnostih (npr. ocena življenjskih veščin),
- informacije o potrebah posameznika⁶ in, kjer je primerno, informacije o potrebah s strani neformalnega oskrbovalca,
- sposobnost privolitve v oskrbo in zdravljenje,
- uporabo in zlorabo psihoaktivnih snovi, kot so npr. droge in/ali alkohol.

⁴ Mental State Examination – MSE.

⁵ Laični oskrbovalec; partnerji, drugi člani gospodinjstva, sorodniki, prijatelji, sosedje in drugi, ki imajo običajno, ne pa nujno, že obstoječ socialni odnos z oskrbovancem.

⁶ Avon Mental Health Measure – ocena 25 vidikov življenja za namen ocene duševnega zdravja.

Univerza v Mariboru

Fakulteta za zdravstvene vede

Publikacija je napisana kot učno gradivo – učbenik za zdravstveno nego pri predmetu psihiatrija. Obseg in struktura poglavij zajema uvod, opredelitev ocene duševnega stanja in nato opis orodij s katerimi si lahko pri tem pomagamo. Strokovna utemeljitev poglavij je ustrezna. Navedenih je veliko orodij, posebej intenzivno je to predstavljeno pri mladostnikih.

Anja Plemenitaš Ilješ, Univerzitetni klinični center Maribor

Vsekakor gre za publikacijo, ki je v slovenskem okolju potrebna za študij napredne zdravstvene nege.

Branko Bregar, Nacionalni inštitut za javno zdravje

ISBN 978-961-286-989-2

9 789612 869892

Cena: 15,00 EUR